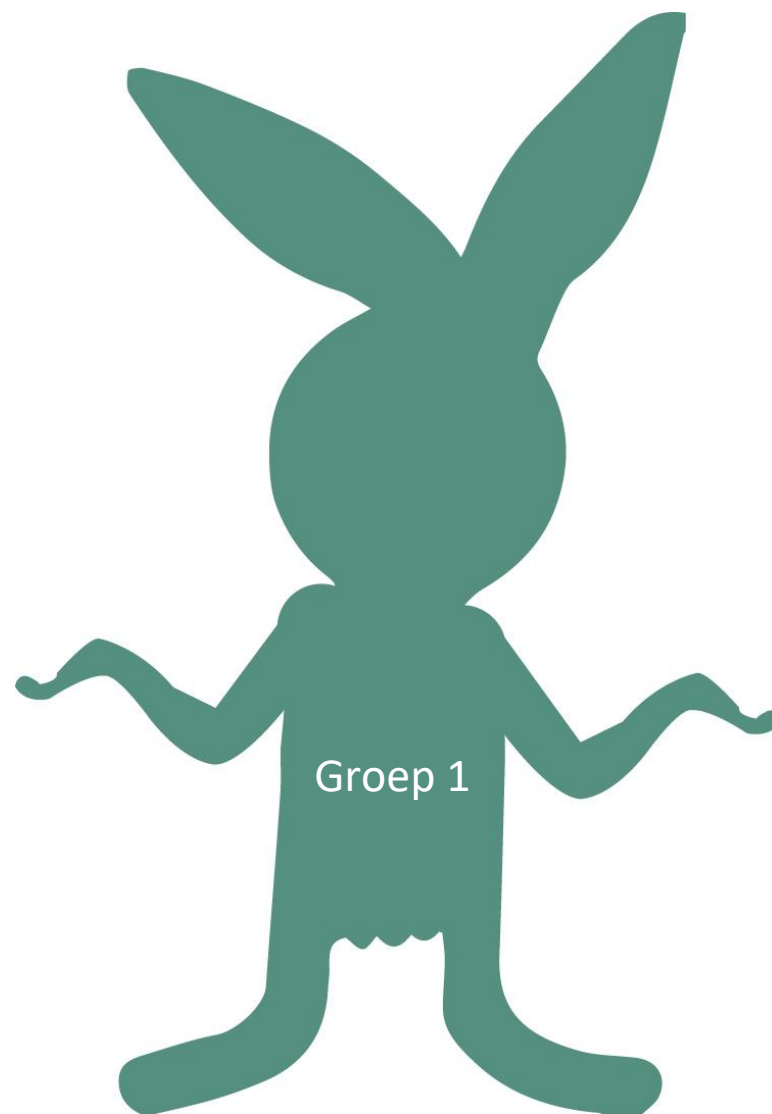

LEERDOELEN per LEERJAAR
2021

1. Ik & JIJ	LEERDOEL
1.1. Ik ben mezelf	De leerling herkent zichzelf (in de spiegel en op een foto) als uniek en kan vertellen wie hij/zij is (naam, leeftijd).
1.2. Ik houd (niet) van	De leerling kan benoemen van wat en wie hij/zij houdt en kan kiezen van welke activiteit hij/zij het meest houdt.
1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet)	De leerling kan een aantal dingen benoemen die hij/zij goed kan en (nog) niet zo goed kan.
1.4. Mijn gezin en familie	De leerling kan benoemen wie er deel uitmaken van het eigen gezin.
1.5. Mijn vrienden	De leerling kan vertellen of laten zien wat hij/zij doet met een vriend/vrienden en hoe hij/zij laat merken iemand aardig vindt.
1.6. Lief!	De leerling weet hoe je je kunt voelen als je iemand lief vindt of als je iemand niet aardig vindt en hoe je dat kunt laten merken.
2. MIJN GEVOELENS	LEERDOEL
2.1. Mijn gevoelens	De leerling herkent de vier basisemoties bij zichzelf: boos, blij, bang, verdrietig (de leerkracht benoemt).
2.2. Jouw gevoelens	De leerling herkent de vier basisemoties en kan de gezichtsuitdrukking ervan imiteren.
2.3. Waarom voel ik me zo?	De leerling begrijpt dat je teleurgesteld bent als er iets niet gaat zoals je had verwacht en weet wat troosten is.
2.4. Een beetje heel erg	De leerling kan onderscheid maken tussen prettige en nare gevoelens.
2.5. Per ongeluk en expres	De leerling herkent het verschil tussen per ongeluk en expres, weet dat je een ander geen pijn mag doen en kan sorry zeggen als er per ongeluk iets misgaat.
2.6. Mijn gevoelens de baas	De leerling herkent heftige emoties en reageert op de aanwijzing of correctie van de leerkracht.
3. MIJN LIJF	LEERDOEL
3.1. Mijn lijf van buiten	De leerling wijst bij zichzelf de verschillende lichaamsdelen aan als hiernaar gevraagd wordt, inclusief de geslachtsdelen. De leerling weet of hij/zij een jongen of een meisje is.
3.2. Mijn lijf van binnen	De leerling herkent processen die zich in het eigen lijf afspelen (kloppend hart, lege maag, volle buik, kippenvet).
3.3. Mijn hoofd en hersenen	De leerling kent de delen van het gezicht en kan deze aanwijzen bij zichzelf en de ander.
3.4. Mijn blootje	De leerling kent situaties waarin hij/zij het fijn vindt om bloot te zijn en weet dat er over bloot verschillende regels en gewoonten zijn.

- 3.5. Ik groei De leerling kan met behulp van een (eigen) baby-foto aanwijzen wat er is veranderd sinds haar/zijn geboorte.)
- 3.6. Mijn grenzen De leerling (her)kent het verschil tussen plezierige en onplezierige aanraking en kan aan anderen (laten) zien of hij/zij een aanraking wel of niet prettig vindt.

4. MIJN WERELD

LEERDOEL

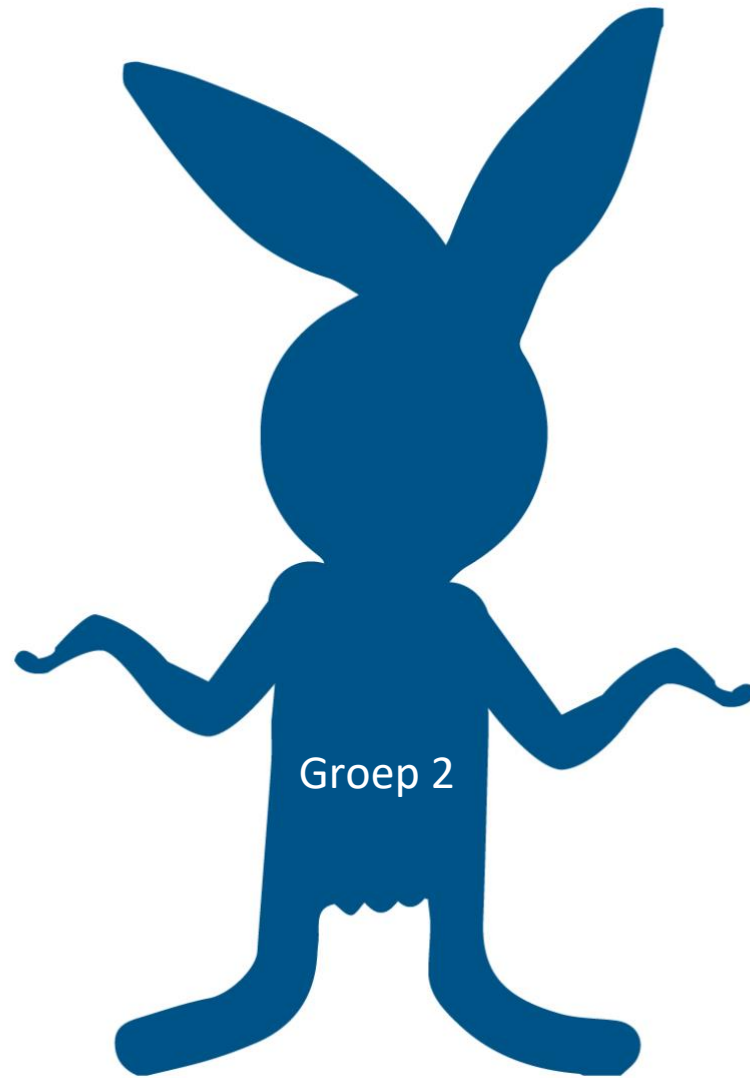
- 4.1. Mijn huis en thuis De leerling laat zien in wat voor soort huis hij/zij woont.
- 4.2. Mijn buurt De leerling kan vertellen waar hij/zij buiten speelt.
- 4.3. In jouw schoenen De leerling weet dat woorden voor hetzelfde ding in verschillende talen en omgevingen anders zijn, en begrijpt dat ieder woord even goed is.
- 4.4. Mijn school De leerling kent de weg in school (wc, beweeglokaal, docentenkamer, kamer logopedist) en voelt zich er veilig.
- 4.5. Mijn vrije tijd De leerling kan benoemen wat hij/zij leuk vindt om te doen.
- 4.6. Hetzelfde anders De leerling kent uiterlijke overeenkomsten en verschillen tussen zichzelf en anderen.

5.. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

- 5.1. Zenden en ontvangen De leerling kan eenvoudige boodschappen overbrengen met lichaamshoudingen en gezichtsuitdrukkingen.
- 5.2. Taal en ik De leerling snapt dat een baby kan communiceren met geluid en mimiek en kan met het eigen lichaam iets zeggen.
- 5.3. Overall taal De leerling kan laten zien wat je met lichaamstaal (lichaamshouding en gezichtsuitdrukking) kan zeggen en weet hoe je in de klas met lichaamstaal de aandacht vraagt.
- 5.4. Heb jij dat ook? De leerling kan het aangeven als het niet lukt om te zeggen wat hij/zij bedoelt en accepteert hulp van de leerkracht.
- 5.5. Dat helpt! De leerling vraagt hulp *als* hij/zij iets niet begrijpt of hulp nodig heeft.
- 5.6. TOS(ti)-monument De leerling kent het begrip trots.

1. Ik & JIJ	LEERDOEL
1.1. Ik ben mezelf	De leerling kan laten zien wat hij/zij leuk vindt of graag doet.
1.2. Ik houd (niet) van	De leerling kan vertellen of laten zien wat (en waar) hij/zij voelt als hij/zij van iets of iemand houdt.
1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet)	De leerling kan iets benoemen wat hij/zij kort geleden heeft geleerd.
1.4. Mijn gezin en familie	De leerling kan benoemen wie hij/zij kent van de eigen familie.
1.5. Mijn vrienden	De leerling kan vertellen wat hij/zij voelt voor een vriendje of vriendinnetje en waar hij/zij de vriend/vriendin van kent.
1.6. Verliefd!	De leerling weet dat mensen die veel van elkaar houden met elkaar kunnen samenwonen of trouwen en dat het iemand van het eigen of het andere geslacht kan zijn.
2. MIJN GEVOELENS	LEERDOEL
2.1. Mijn gevoelens	De leerling herkent de vier basisemoties en geeft aan waar in haar/zijn lijf deze emoties worden gevoeld (de leerling benoemt zelf).
2.2. Jouw gevoelens	De leerling herkent de vier basisemoties bij anderen en weet hoe zij/hij daarop kan reageren.
2.3. Waarom voel ik me zo?	De leerling benoemt waarom hij/zij soms blij, boos, bang of verdrietig is.
2.4. Een beetje heel erg	De leerling kan van prettige en nare gevoelens aangeven of deze een beetje prettig/naar zijn of (heel) erg prettig/naar.
2.5. Per ongeluk en expres	De leerling 'maakt het weer goed' als hij/zij per ongeluk iets kapot maakt of iemand pijn doet en kan de excuses van een ander aanvaarden.
2.6. Mijn gevoelens de baas	De leerling vraagt hulp aan de leerkracht als hij/zij heftige emoties ervaart.
3. MIJN LIJF	LEERDOEL
3.1. Mijn lijf van buiten	De leerling benoemt verschillende lichaamsdelen (ook de geslachtsdelen) en kent de lichamelijke verschillen tussen meisjes en jongens.
3.2. Mijn lijf van binnen	De leerling kent de dingen die je lijf ingaan (lucht via je neus, drinken en eten via je mond) en de dingen die naar buiten gaan (windjes, boertjes, poep, plas, snot, spuug).
3.3. Mijn hoofd en hersenen	De leerling kent de functie van de ogen.
3.4. Mijn blootje	De leerling kan aangeven in welke situaties en met wie hij/zij wel of juist niet bloot wil zijn.
3.5. Ik groei	De leerling kan benoemen of laten zien dat hij/zij groeit in lengte en gewicht.

3.6. Mijn grenzen

De leerling weet dat aanraking (een aai, een knuffel, een kus, en omhelzing) fijn kan zijn en zegt duidelijk 'nee' als hij/zij een aanraking onplezierig vindt of iets niet wil. De leerling leert dat het nooit zijn of haar schuld is als een volwassene haar of hem aanraakt op een onprettige manier.

3.7. Hoe kindjes geboren worden

De leerling weet hoe een baby in de buik komt, in de buik groeit, wordt geboren en eruitziet.

4. MIJN WERELD

LEERDOEL

4.1. Mijn huis en thuis

De leerling kan vertellen wie er allemaal in zijn/haar huis wonen (inclusief mogelijke huisdieren).

4.2. Mijn buurt

De leerling leert dat ieder gezin andere gewoonten en gebruiken heeft.

4.3. In jouw schoenen

De leerling weet welke talen hij/zij zelf spreekt en welke talen andere kinderen in de klas spreken.

4.4. Mijn school

De leerling kan vertellen hoe hij/zij naar school komt (met wie, met welk vervoermiddel).

4.5. Mijn vrije tijd

De leerling kan benoemen wat hij/zij deze dag na schooltijd gaat doen.

4.6. Hetzelfde anders

De leerling kan verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en anderen benoemen.

5.. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

5.1. Zenden en ontvangen

De leerling kan eenvoudige lichaamshoudingen en gezichtsuitdrukkingen van anderen 'lezen'.

5.2. Taal en ik

De leerling herkent dat taal iets is wat je moet leren en dat het voor de een moeilijker is dan voor de ander om te leren praten.

5.3. Overall taal

De leerling begrijpt dat taal een middel is om iets te bereiken.

5.4. Heb jij dat ook?

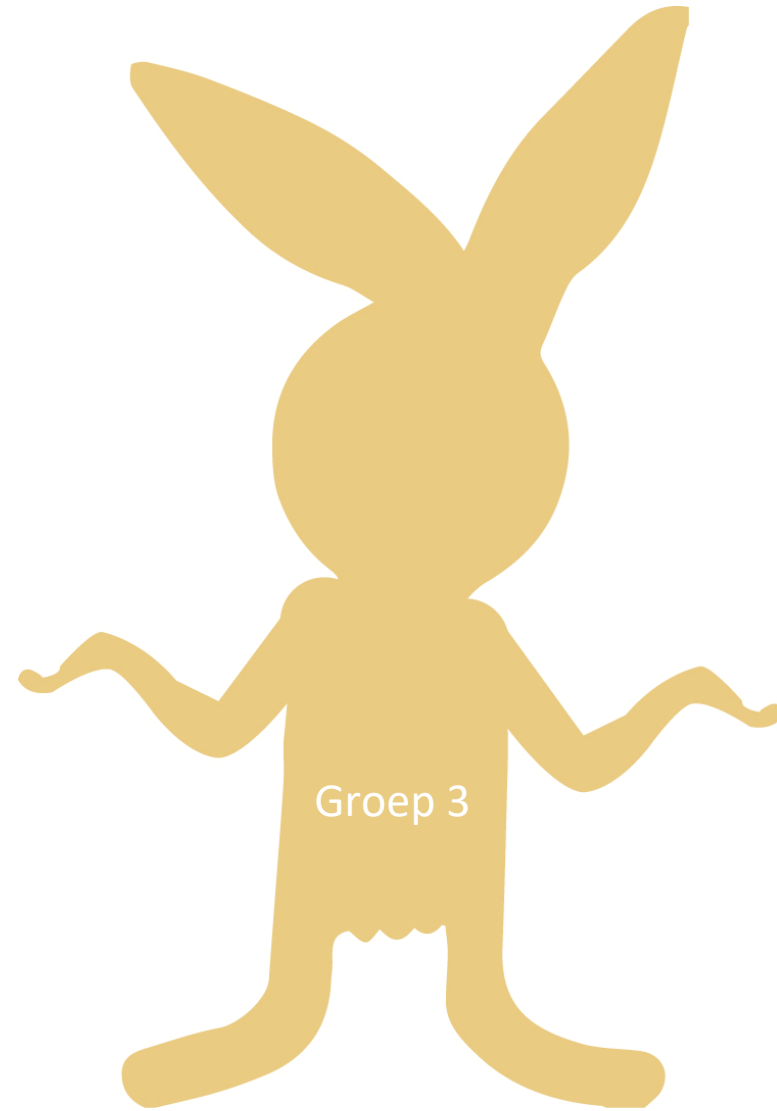
De leerling kan zelf strategieën bedenken voor als er iets niet lukt en aangeven als het uiteindelijk niet lukt om iets zelf op te lossen.

5.5.. Dat helpt!

De leerling kan benoemen waarmee hij/zij hulp nodig heeft.

5.6. TOS(ti)-monument

De leerling kan herkennen en laten zien hoe 'je trots voelen' eruitziet.

1. Ik & JIJ	LEERDOEL
1.1. Ik ben mezelf	De leerling kan met behulp van zelfgekozen plaatjes iets over zichzelf vertellen, kan naar klasgenoten kijken tijdens het vertellen en kan actief luisteren naar wat een klasgenoot vertelt.
1.2. Ik houd (niet) van	De leerling snapt dat je ook wel eens boos kan zijn op iemand van wie je houdt en dat iemand van wie je houdt ook wel eens boos kan zijn op jou.
1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet)	De leerling kan iets benoemen wat hij/zij nog niet kan en graag wil leren.
1.4. Mijn gezin en familie	De leerling kan benoemen of laten zien welke activiteiten hij/zij onderneemt met belangrijke gezins- en familieleden.
1.5. Mijn vrienden	De leerling snapt dat vriendjes verschillen van elkaar en dat je met de één andere dingen doet dan met de ander.
1.6. Verliefd!	De leerling kan het begrip 'verliefd' toepassen op situaties waarin je iemand heel erg lief of leuk vindt.
2. MIJN GEVOELENS	LEERDOEL
2.1. Mijn gevoelens	De leerling herkent de emoties 'verbazing' en 'walging' en kan deze benoemen.
2.2. Jouw gevoelens	De leerling herkent de emoties boos, bang, blij, verdrietig, verbaasd en walging bij zichzelf en anderen en kan deze in lichaamshouding imiteren.
2.3. Waarom voel ik me zo?	De leerling benoemt waarom een ander blij, boos, bang of verdrietig is en waar een ander van walgt.
2.4. Een beetje heel erg	De leerling kan met behulp van de PeTOS-thermometer gradaties aangeven van het warm/koud hebben, pijn hebben, zich lekker/niet lekker voelen, moe/uitgerust zijn.
2.5. Per ongeluk en expres	De leerling kan vertellen of hij/zij iets expres of per ongeluk heeft gedaan.
2.6. Mijn gevoelens de baas	De leerling geeft met een knijpertje op de gevoelsthermometer op tijd aan als hij/zij heftige emoties ervaart.
3. MIJN LIJF	LEERDOEL
3.1. Mijn lijf van buiten	De leerling herkent en benoemt functies van verschillende lichaamsdelen, inclusief de geslachtsdelen.
3.2. Mijn lijf van binnen	De leerling herkent emoties bij zichzelf en anderen en kan met behulp van een gevoelsthermometer aangeven hoe heftig de emotie is.
3.3. Mijn hoofd en hersenen	De leerling kan iets vertellen (of laten zien) over de functie van de oren of neus.
3.4. Mijn blootje	De leerling kent de lichaamsdelen die je ziet als je bloot bent (billen, penis, vulva, navel, tepel, borst, buik) en weet wanneer je die zelf mag aanraken.

- 3.5. Ik groei De leerling weet hoe een baby in de buik van de moeder groeit.
- 3.6. Mijn grenzen De leerling kan (fysiek en verbaal) aangeven waar haar/zijn grens ligt en welke grenzen hij/zij bij anderen moet respecteren. De leerling weet dat hij/zij het altijd aan iemand mag vertellen als iemand over haar/zijn grenzen gaat en bij wie hij/zij hulp kan vragen.
- 3.7. Prettige en niet prettige aanrakingen De leerling maakt kennis met situaties en aanrakingen die hij/zij prettig en minder prettig vindt. De leerling leert prettige en onprettige gevoelens in bepaalde situaties bij zichzelf en anderen te herkennen. De leerling weet dat iedereen een situatie anders kan beleven. De leerling weet wat hij/zij kan doen in situaties die niet pluis voelen. De leerling weet bij wie hij/zij terecht kan met problemen en/ of onprettige gevoelens.

4. MIJN WERELD

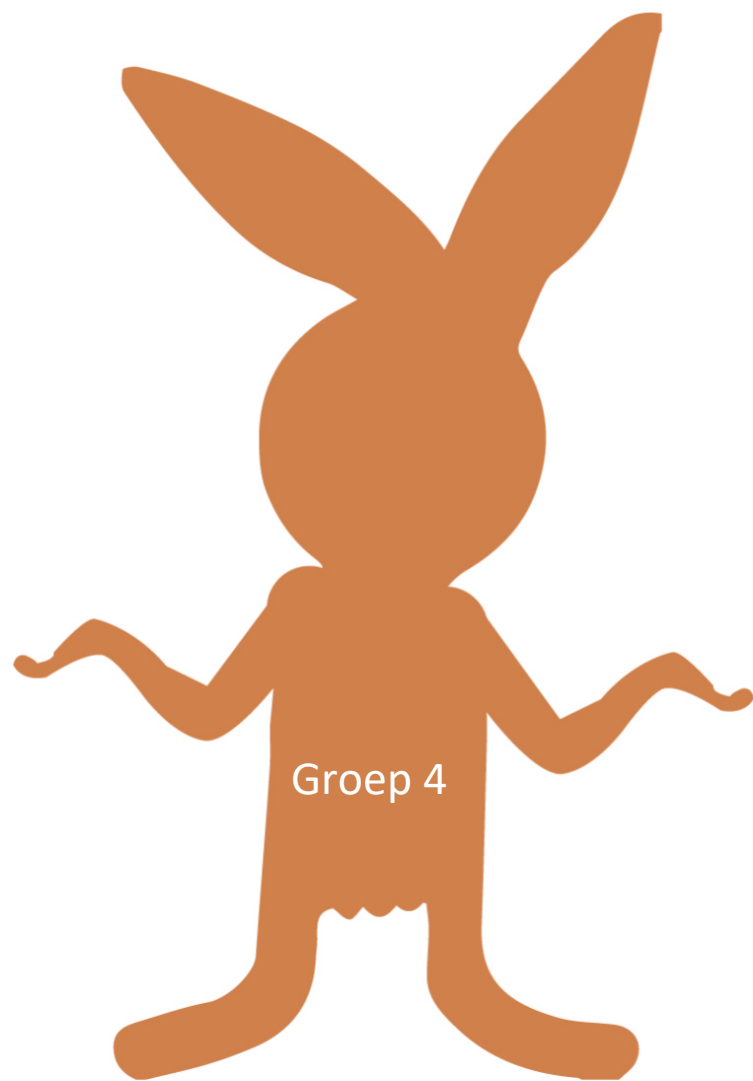
LEERDOEL

- 4.1. Mijn huis en thuis De leerling tekent haar/zijn slaapkamer en kan hier iets over vertellen en kan actief luisteren naar wat een ander vertelt.
- 4.2. Mijn buurt De leerling kan laten zien waar hij/zij komt als hij/zij thuis de voordeur en/of achterdeur uitgaat.
- 4.3. In jouw schoenen De leerling weet wat meertaligheid is en dat veel mensen meertalig zijn.
- 4.4. Mijn school De leerling kan een voorwerp of boodschap naar een leerkracht in een ander lokaal brengen en weet aan welke regels hij/zij zich moet houden (aankloppen, voorstellen, bedanken).
- 4.5. Mijn vrije tijd De leerling wordt zich bewust van lichamelijke verschillen en overeenkomsten tussen jongen en meisjes en van sekse-gerelateerde rolverwachtingen en gedragingen.
- 4.6. Hetzelfde anders De leerling kent het verschil tussen de eigen speciale school en de reguliere school waar bijvoorbeeld broertjes en zusjes op zitten.

5.. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

- 5.1. Zenden en ontvangen De leerling kan een concrete boodschap zenden en ontvangen.
- 5.2. Taal en ik De leerling kan iets vertellen over de eigen taalontwikkeling
- 5.3. Overall taal De leerling kan benoemen welke taal of talen hij/zij begrijpt en spreekt.
- 5.4. Heb jij dat ook? De leerling kan aan de hand van voorbeelden bevestigen of ontkennen of hij/zij iets moeilijk vindt (woorden uitspreken, woorden vinden, vertellen, begrijpen).
- 5.5. Dat helpt! De leerling kan aangeven *hoe* je haar/hem het beste kunt helpen.
- 5.6. TOS(ti)-monument De leerling kan trots benoemen in termen van wat hij/zij *doet* en *probeert*.

1. Ik & JIJ	LEERDOEL
1.1. Ik ben mezelf	De leerling kan een eigenschap van zichzelf en van een ander benoemen.
1.2. Ik houd (niet) van	De leerling kan aangeven wie de mensen zijn van wie hij/zij houdt en dat houden van niet hetzelfde is als verliefdheid.
1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet)	De leerling weet wat hij/zij al goed kan en kiest zelfstandig een vaardigheid die hij/zij graag wil leren en licht die keuze toe.
1.4. Mijn gezin en familie	De leerling weet wie er deel uitmaken van haar/zijn familie.
1.5. Mijn vrienden	De leerling kent manieren om aardig voor iemand te zijn en vrienden te maken.
1.6. Verliefd!	De leerling weet dat je verliefd kunt worden op een meisje of een jongen en dat het niet uitmaakt of je zelf een meisje of een jongen bent.
2. MIJN GEVOELENS	LEERDOEL
2.1. Mijn gevoelens	De leerling herkent de emoties 'trots' en 'schaamte' en kan deze koppelen aan een situatie of gebeurtenis. De leerling weet dat je je ook kunt schamen voor dingen waar je niets aan kunt doen.
2.2. Jouw gevoelens	De leerling kan vertellen waar volgens haar/hem de emotie bij een ander vandaan komt.
2.3. Waarom voel ik me zo?	De leerling weet dat je verschillende gevoelens tegelijk kunt hebben en benoemt wat haar/hem gelukkig maakt.
2.4. Een beetje heel erg	De leerling maakt onderscheid in de intensiteit van gevoelens bij een ander met behulp van een gevoelsthermometer.
2.5. Per ongeluk en expres	De leerling maakt onderscheid tussen wat iemand doet en wat iemand wil doen of bedoelt.
2.6. Mijn gevoelens de baas	De leerling heeft twee strategieën die hij/zij kan gebruiken als de gevoelsthermometer op oranje staat.
3. MIJN LIJF	LEERDOEL
3.1. Mijn lijf van buiten	De leerling benoemt (de functie van) ogen, oren, mond en neus aan de hand van wat hij/zij zelf waarneemt.
3.2. Mijn lijf van binnen	De leerling kan benoemen wat hij/zij in botten, spieren en organen wel eens heeft gevoeld.
3.3. Mijn hoofd en hersenen	De leerling kan benoemen wat de hersenen allemaal doen.
3.4. Ik groei	De leerling weet hoe hij/zij als baby in en uit de buik van mama gekomen is en wat er gebeurt als een baby wordt geadopteerd.
3.5. Mijn blootje	De leerling kan benoemen in welke situaties en bij welke mensen het (niet) oké voelt om bloot gezien te worden.

3.6. Mijn grenzen

De leerling weet dat een ander haar/hem alleen mag aanraken als zij/hij dat zelf goed vindt en dat zij/hij het altijd aan een volwassene moet vertellen als iemand haar of hem toch heeft aangeraakt, zodat het niet gewenste gedrag gestopt kan worden.

3.7. In je nakie

De leerlingen zijn zich ervan bewust dat iedereen behoefte heeft aan privacy.

De leerlingen respecteren verschillen rondom regels en afspraken over bloot zijn.

4. MIJN WERELD

LEERDOEL

4.1. Mijn huis en thuis

De leerling kan vertellen waar in huis hij/zij het meeste is waar hij/zij zich het prettigst voelt.

4.2. Mijn buurt

De leerling kan iets vertellen over de buurt waarin hij/zij woont.

4.3. In jouw schoenen

De leerling denkt na over haar/zijn oordeel over anderen en of dat wel eerlijk is.

4.4. Mijn school

De leerling kan iets vertellen over de verschillende mensen die op school werken.

4.5. Mijn vrije tijd

De leerling kan vertellen waar hij/zij in de vakantie is geweest en wat hij/zij heeft gedaan.

4.6. Hetzelfde anders

De leerling is soms leidend en soms volgend in het contact met klasgenoten en licht zo nodig toe waarom hij/zij niet wil volgen.

5.. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

5.1. Zenden en ontvangen

De leerling kan benoemen wat kan helpen als er in het zenden en/of ontvangen iets is misgegaan.

5.2. Taal en ik

De leerling vertelt met behulp van praatdomino over haar/zijn taal: toen en nu; thuis en op school; met vriendjes en met volwassenen.

5.3. Overall taal

De leerling kan vertellen wat hij/zij voelt als er iets misgaat met taal.

5.4. Heb jij dat ook?

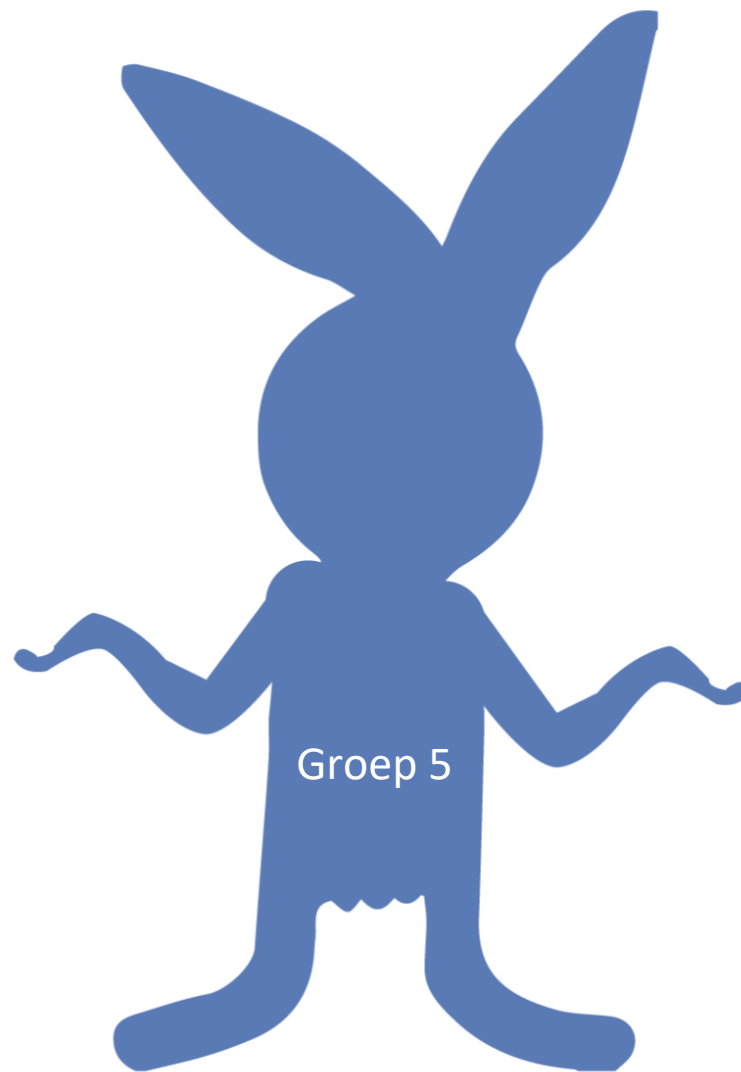
De leerling begrijpt wat een misverstand is en kan het woord gebruiken als hij/zij een ander niet (goed) begrijpt of als een ander haar/hem niet (goed) begrijpt.

5.5. Dat helpt!

De leerling heeft korte zinnen om haar/zijn grenzen aan te geven (tijdens spelmomenten en in gesprekken).

5.6. TOS(ti)-monument

De leerling kan een manier bedenken om uiting te geven aan trots.

1. Ik & JIJ	LEERDOEL
1.1. Ik ben mezelf	De leerling leert dat de eigen uiterlijke eigenschappen meestal sterk verschillen van de uiterlijke eigenschappen die je ziet in de media.
1.2. Ik houd (niet) van	De leerling leert dat hij/zij net als anderen zowel makkelijke ('goede') eigenschappen heeft als moeilijke ('slechte') eigenschappen.
1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet)	De leerling kan vaardigheden benoemen die hij/zij wel kan, maar niet wil uitvoeren en vaardigheden die hij/zij wel wil, maar niet kan uitvoeren.
1.4. Mijn gezin en familie	De leerling kan benoemen of laten zien welke familieleden dichtbij haar/hem staan, geografisch en emotioneel.
1.5. Mijn vrienden	De leerling kan iets vertellen over geven en nemen en over (de betekenis van) geografische afstand in een vriendschap en over.
1.6. Verliefd!	De leerling kent het verschil tussen verliefd zijn (verkering willen) en iemand aardig of lief vinden.
2. MIJN GEVOELENS	LEERDOEL
2.1. Mijn gevoelens	De leerling herkent de emoties 'jaloezie' en 'bewondering' en kan deze koppelen aan een situatie of gebeurtenis.
2.2. Jouw gevoelens	De leerling begrijpt dat een ander andere dingen kan voelen dan zij/hij zelf.
2.3. Waarom voel ik me zo?	De leerling benoemt waarom hij/zij soms gefrustreerd is.
2.4. Een beetje heel erg	De leerling kan gevoelens bij zichzelf nuanceren met behulp van een gevoelsthermometer (groen/geel/oranje/rood).
2.5. Per ongeluk en expres	De leerling kan een compliment geven en ontvangen.
2.6. Mijn gevoelens de baas	De leerling kiest of verzint met behulp van het PeTOS-ijsje vier doe-strategieën voor het reguleren van haar/zijn emoties.
3. MIJN LIJF	LEERDOEL
3.1. Mijn lijf van buiten	De leerling kan vertellen of laten zien hoe zijn/haar lichaam een ander kan beïnvloeden (geluid, geur, beweging, kleur).
3.2. Mijn lijf van binnen	De leerling herkent de lichaamstaal van een ander en kan in lichaamstaal iets laten zien over wat hij/zij voelt, denkt of vindt.
3.3. Mijn hoofd en hersenen	De leerling herkent bij zichzelf de signalen van een vol hoofd en weet wat hij/zij kan doen.
3.4. Ik groei	De leerling kan laten zien en/of vertellen wat hij/zij van een baby kan leren.

3.5. Mijn blootje	De leerling weet dat kinderen en volwassenen verschillende woorden gebruiken voor de geslachtsdelen en andere lichaamsdelen die meestal bedekt zijn.
3.6. Mijn grenzen	De leerling kan benoemen welke mensen uit haar/zijn omgeving meer of minder dichtbij mogen komen.
3.7. Jongens en meisjes	De leerling kent de verschillen en overeenkomsten in rolgedrag tussen jongens en meisjes.
De leerling weet dat mannen en vrouwen in de media op een sekse-stereotype manier worden getoond.

4. MIJN WERELD

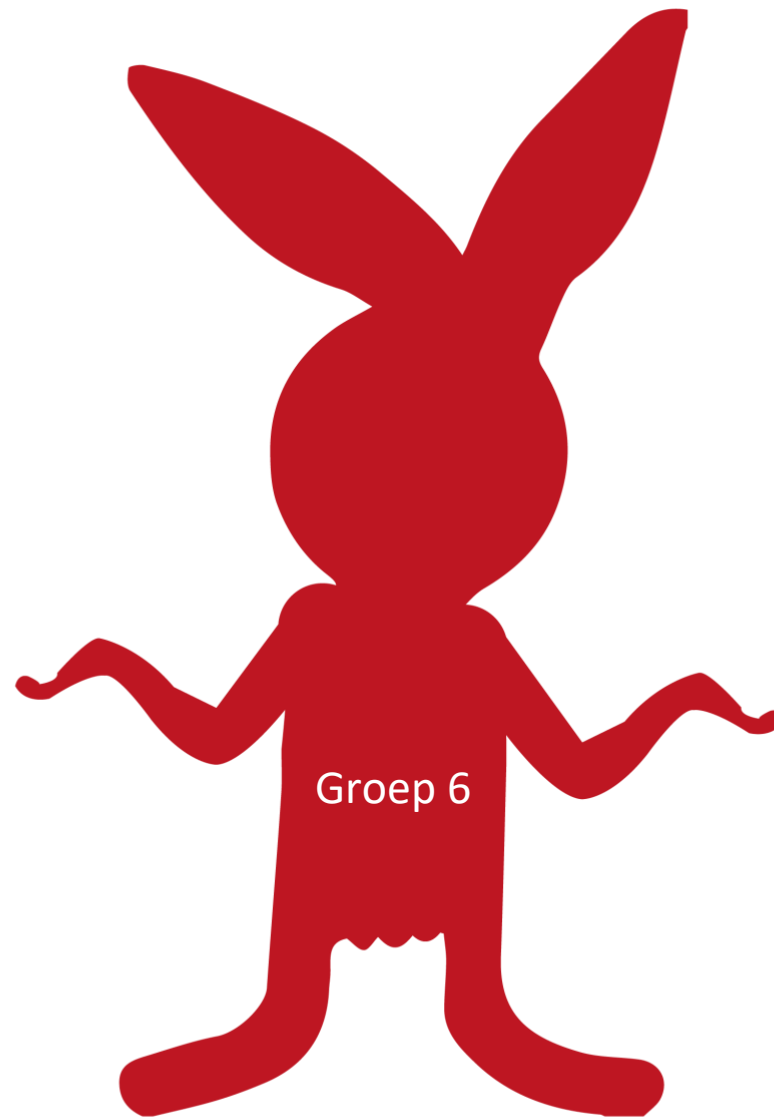
LEERDOEL

4.1. Mijn huis en thuis	De leerling kan vertellen waar en bij wie hij/zij zich thuis voelt.
4.2. Mijn buurt	De leerling kan benoemen waar hij/zij in de buurt komt en met wie.
4.3. In jouw schoenen	De leerling kan zich inleven in hoe het is om blind of slechtziend te zijn en weet wat hij/zij dan nodig heeft in het dagelijks leven.
4.4. Mijn school	De leerling kan vertellen op wat voor een school hij/zij zit en waarom.
4.5. Mijn vrije tijd	De leerling kiest zelfstandig een activiteit.
4.6. Hetzelfde anders	De leerling kent het verschil tussen goede en slechte geheimen.

5.. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

5.1. Zenden en ontvangen	De leerling kan een (zelfgekozen) boodschap op verschillende manieren zenden.
5.2. Taal en ik	De leerling weet dat veel mensen meertalig zijn en dat hij/zij zelf waarschijnlijk ook (een beetje) meertalig is.
5.3. Overal taal	De leerling kent het begrip TOS en kan vertellen wat hij/zij moeilijk vindt op het gebied van taal uiten.
5.4. Heb jij dat ook?	De leerling kent het begrip TOS en kan vertellen wat hij/zij moeilijk vindt op het gebied van taal begrijpen.
5.5.. Dat helpt!	De leerling kan aangeven wat hij/zij nodig heeft van een ander om zich te kunnen uiten en de ander te begrijpen.
5.6. TOS(ti)-monument	De leerling weet dat als je iets niet zo goed kunt, er andere dingen zijn die je juist wel goed kunt.

1. Ik & JIJ	LEERDOEL
1.1. Ik ben mezelf	De leerling kan zich verplaatsen in (de eigenschappen van) een klasgenoot en bedenken hoe hij/zij een ander kan steunen.
1.2. Ik houd (niet) van	De leerling kan gradaties benoemen tussen 'houden van' en 'een hekel hebben aan'.
1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet)	De leerling kan benoemen wat iemand voor haar of hem 'anders' maakt en is zich ervan bewust dat je zelf kunt kiezen hoe je met die 'andersheid' om wilt gaan.
1.4. Mijn gezin en familie	De leerling kan iets vertellen over iemand die hij/zij mist of verloren heeft en weet dat je hierover kunt praten met mensen die je (goed) kent.
1.5. Mijn vrienden	De kent manieren om het weer goed te maken na een ruzie met een vriend.
1.6. Verliefd!	De leerling kent manieren om een leeftijdgenoot (van het eigen of andere geslacht) voor zich te interesseren.
2. MIJN GEVOELENS	LEERDOEL
2.1. Mijn gevoelens	De leerling herkent de emotie 'verlegen' en kan deze koppelen aan een situatie of gebeurtenis.
2.2. Jouw gevoelens	De leerling benoemt gebeurtenissen die kunnen inwerken op hoe iemand zich voelt en begrijpt dat (heftige) emoties kunnen leiden tot misverstanden of conflicten.
2.3. Waarom voel ik me zo?	De leerling snapt dat je soms niet goed weet wat je voelt (of waarom) en kent manieren om dan op een ander te reageren (geruststellen, troosten).
2.4. Een beetje heel erg	De leerling kan op de gevoelsthermometer bij elke kleur aangeven waaraan hij/zij de intensiteit van een emotie herkent.
2.5. Per ongeluk en expres	De leerling kan excuses aanbieden voor de onbedoelde effecten van haar/zijn daden.
2.6. Mijn gevoelens de baas	De leerling kiest of verzint met behulp van het PeTOS-ijsje vier denk-strategieën voor het reguleren van haar/zijn emoties.
3. MIJN LIJF	LEERDOEL
3.1. Mijn lijf van buiten	De leerling benoemt verschillen en overeenkomsten tussen het eigen lichaam en dat van een ander.
3.2. Mijn lijf van binnen	De leerling snapt dat je lijf je iets kan 'vertellen' als je niet op tijd zegt wat je voelt of wat je (niet) wil en wat je dan kunt doen (van keuze veranderen, zeggen dat je aan de beurt bent, niet over je gevoelens willen praten, niet aangeraakt willen worden).
3.3. Mijn hoofd en hersenen	De leerling kan met behulp van de PeTOS-thermometer aangeven hoe vol haar/zijn hoofd is en STOP-denkdoe in werking zetten.

3.4. Ik groei	De leerling kan benoemen wat hij/zij <i>nu</i> wel kan en nog niet toen hij/zij jonger was en laten zien wat hij/zij graag wil kunnen op tienjarige leeftijd.
3.5. Mijn blootje	De leerling weet welke woorden voor de geslachtsdelen hij/zij buitenshuis (bijvoorbeeld op school en bij de dokter) moet gebruiken om begrepen te worden.
3.6. Mijn grenzen	De leerling kent het verschil tussen gevoelens van 'ja', 'nee' en twijfel, kan aangeven als hij/zij iets wel of niet wil of tijd nodig heeft om daarover na te denken en weet bij wie hij/zij hulp kan vragen als de grens is overschreden.
3.7. Baby's maken	De leerlingen weten hoe de voortplanting, zwangerschap en geboorte verlopen.
De leerlingen weten dat je, als je vruchtbaar bent, door vrijen zwanger kunt raken.

4. MIJN WERELD

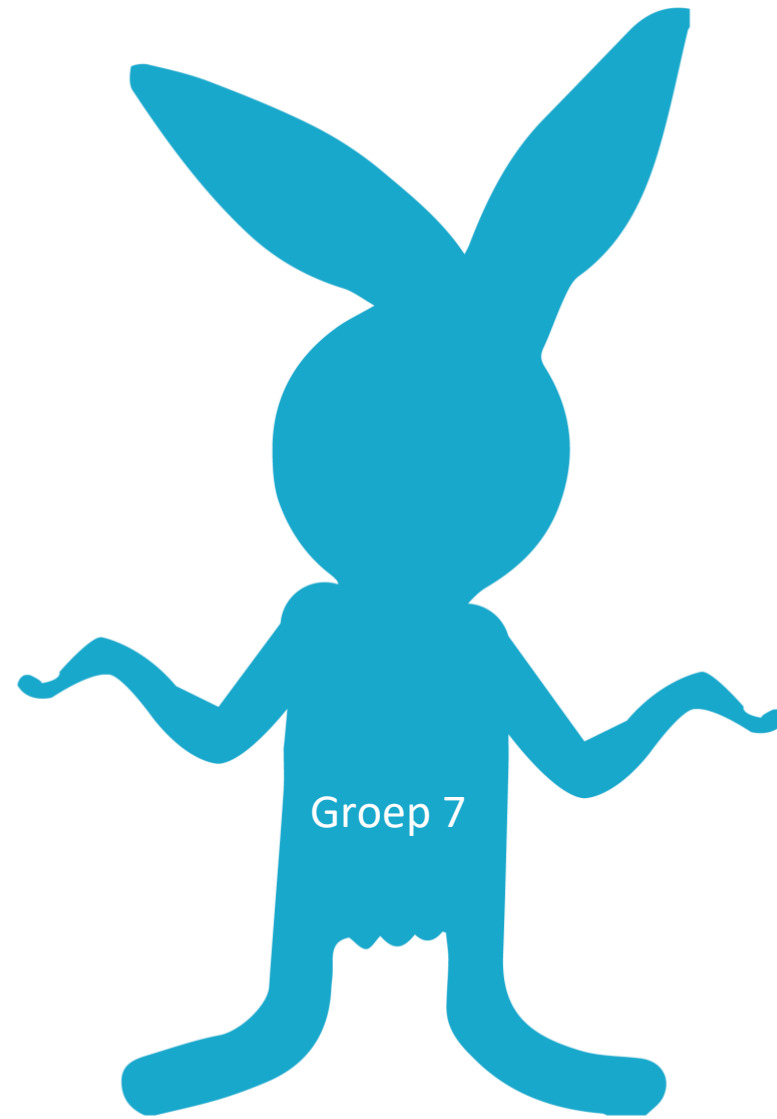
LEERDOEL

4.1. Mijn huis en thuis	De leerlingen kennen hun wortels en weten waar zichzelf en waar hun ouders en grootouders zijn geboren.
4.2. Mijn buurt	De leerling kan hardop denkend vertellen waar hij/zij in de buurt graag naartoe gaat.
4.3. In jouw schoenen	De leerling kent het verschil tussen een feit en een mening en geeft een mening over een onderwerp.
4.4. Mijn leven online	De leerling weet dat wat je online doet of meemaakt ook 'echt' is en is zich ervan bewust dat je niet altijd hoeft te zeggen wat je vindt en dat je iets anders kunt vinden dan anderen.
4.5. Mijn vrije tijd	De leerling kan vertellen in hoeverre hij/zij zelf de vrije tijd mag invullen en legt aan een volwassene uit dat hij/zij zelf wil kunnen kiezen.
4.6. Hetzelfde anders	De leerling weet dat er verschillende soorten relaties en gezinsvormen zijn en dat je zelf mag kiezen voor een relatievorm die bij je past.

5.. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

5.1. Zenden en ontvangen	De leerling kan laten merken dat hij/zij de boodschap van een ander heeft ontvangen.
5.2. Taal en ik	De leerling kan vragen bedenken die hij/zij aan ouders wil stellen over vroeger en haar/zijn taalontwikkeling.
5.3. Overall taal	De leerling kan vertellen over het interview met ouder(s) had over vroeger en de problemen die hij/zij had met taal.
5.4. Heb jij dat ook?	De leerling kan kwaliteiten benoemen van zichzelf en klasgenoten.
5.5.. Dat helpt!	De leerling kan de 'Dat helpt'-kaartjes gebruiken om aan te geven wat hij/zij nodig heeft in de communicatie.
5.6. TOS(ti)-monument	De leerling weet wat een monument is en maakt samen met klasgenoten een TOS-monument.

1. Ik & JIJ

LEERDOEL

- 1.1. Ik ben mezelf De leerling leert kritisch na te denken over de taak- en rolverdeling van mannen en vrouwen.
- 1.2. Ik houd (niet) van De leerling kan aangeven wat de dingen zijn waar hij/zij niet van houdt als iemand deze met en/of tegen hem/haar doet.
- 1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet) De leerling kent het verschil tussen wensen en behoeften en kan benoemen wat kinderrechten zijn.
- 1.4. Mijn gezin en familie De leerling toont belangstelling voor een klasgenoot door vragen te stellen over familie en kan op basis van de antwoorden vertellen over de familie van de klasgenoot.
- 1.5. Mijn vrienden De leerling kan benoemen wat een vriend voor haar/hem bijzonder maakt.
- 1.6. Verliefd! De leerling kent de begrippen vriendschap, verliefdheid, verkering en liefde en weet dat je verliefd kunt worden op iemand van het andere of hetzelfde geslacht..

2. MIJN GEVOELENS

LEERDOEL

- 2.1. Mijn gevoelens De leerling herkent de gevoelens 'hoop' en 'wanhoop', kan deze koppelen aan een situatie of gebeurtenis en kan ernaar vragen bij een klasgenoot.
- 2.2. Jouw gevoelens De leerling weet wat een schuldgevoel is en hoe hij/zij daarmee kan omgaan door erover te praten of sorry te zeggen.
- 2.3. Waarom voel ik me zo? De leerling weet dat je elkaar soms niet begrijpt en dat je miscommunicatie samen moet oplossen.
- 2.4. Een beetje heel erg De leerling kan op de gevoelsthermometer bij elke kleur aangeven waaraan een ander deze intensiteit kan herkennen.
- 2.5. Per ongeluk en expres De leerling weet dat hij/zij 'nee' kan zeggen tegen groepsdruk.
- 2.6. Mijn gevoelens de baas De leerling overlegt met klasgenoten over anti-piekergedachten en gebruikt positieve gedachten om piekeren tegen te gaan.

3. MIJN LIJF

LEERDOEL

- 3.1. Mijn lijf van buiten De leerling kent de begrippen innerlijk en uiterlijk en heeft inzicht in de relatie tussen uiterlijk en innerlijk en kan keuzen maken over het eigen uiterlijk.
- 3.2. Mijn lijf van binnen De leerling kent de namen voor de (inwendige) geslachtsdelen van jongens en meisjes en durft die namen te noemen.
- 3.3. Kriebels in je buik De leerling kent verschillende betekenissen en uitingsvormen van seksualiteit en weet dat seksualiteit verschillende gevoelens kan losmaken.

- 3.4. Ik groei De leerling weet welke lichamelijke en emotionele veranderingen zich bij meisjes/jongens voordoen in de puberteit. De leerlingen weten hoe de menstruatiecyclus verloopt en wat je kunt doen als meisje als je ongesteld wordt. De leerlingen weten wat een zaadlozing is en wanneer een jongen een meisje zwanger kan maken.
- 3.5. Mijn blootje De leerling heeft inzicht in de risico's van internet wat betreft het herkennen van 'vrienden', de (fysieke en seksuele) veiligheid en privacy en weet waar hij/zij terecht kan met vragen.
- 3.6. Mijn grenzen De leerling weet met welke lichaamshouding hij/zij zelfvertrouwen en kracht uitstraalt, zodat aan anderen duidelijk gemaakt kan worden dat een grens bereikt is.
- 3.7. Mijn weerbaarheid De leerling kan verschillende strategieën toepassen om lichte vormen van seksuele grensoverschrijding te herkennen en tijdig te stoppen.
De leerling kan bij bedreigende of grensoverschrijdende situaties (tijdig) hulp vragen bij mensen of instanties in hun omgeving.

4. MIJN WERELD

LEERDOEL

- 4.1. Mijn huis en thuis De leerling interviewt een klasgenoot over de gebruiken en tradities thuis en vertelt er daarna over aan de klas.
- 4.2. Mijn buurt De leerling kan in een mini-spreekbeurt iets vertellen over zijn/haar woonomgeving (dorp, stad, straten, verkeer, inwoners).
- 4.3. In jouw schoenen De leerling onderzoekt de grenzen van de vrijheid in denken, doen en zeggen.
- 4.4. Mijn leven online De leerling weet wat hij/zij kan doen als hij/zij onbedoeld seks, porno en datingsites op internet tegenkomt en vraagt hulp als dat nodig is.
- 4.5. Mijn vrije tijd De leerling kan overeenkomsten en verschillen benoemen tussen haar/zijn leven online en offline.
- 4.6. Hetzelfde anders De leerling is zich ervan bewust dat beelden in de media (van mannen en vrouwen) meestal niet overeenkomen met de realiteit. De leerling is zich ervan bewust dat de media sekse-stereotype beelden uitvergrooten. De leerling is zich ervan bewust dat schoonheidsidealen niet realistisch zijn.

5.. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

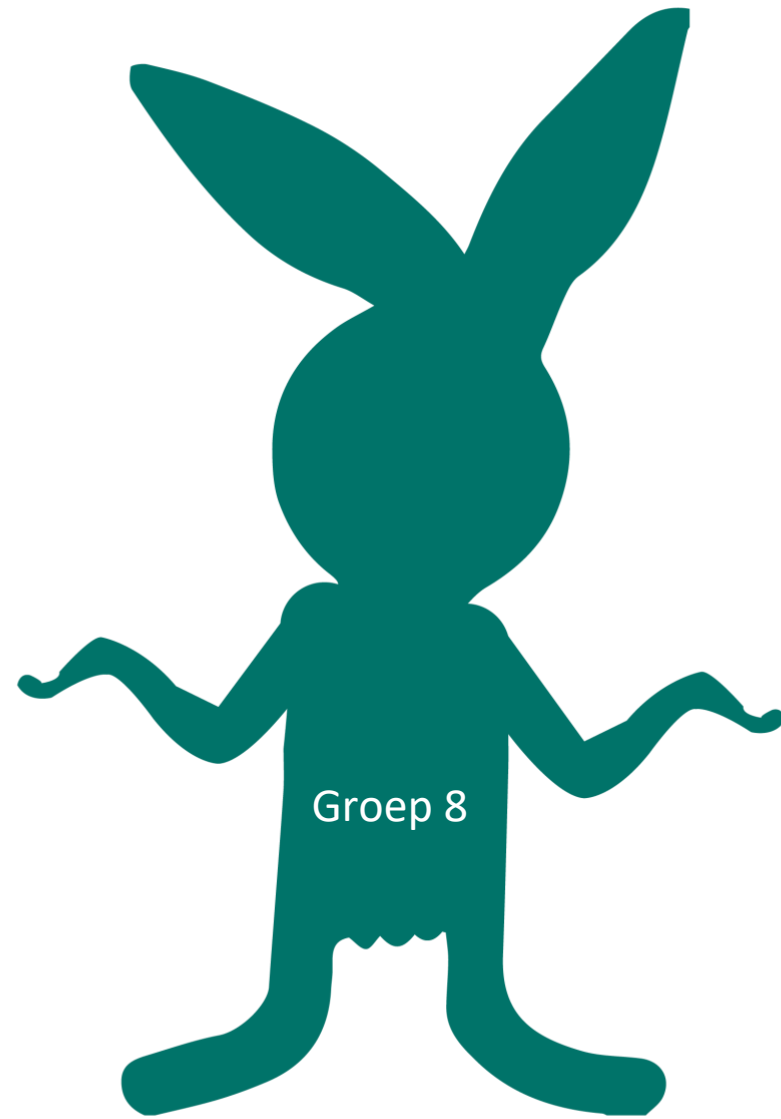
- 5.1. Zenden en ontvangen De leerling kan benoemen wat kan helpen als er in het zenden en/of ontvangen iets is misgegaan.
- 5.2. Taal en ik De leerling kan vragen stellen aan een klasgenoot over de taal of talen die de ander spreekt en vragen van een klasgenoot beantwoorden over de taal/talen die hij/zij zelf spreekt.
- 5.3. Overall taal De leerling weet wat innerlijke taal is en hoe hij/zij innerlijke taal kan gebruiken om zichzelf te helpen.

- 5.4. Heb jij dat ook?
- 5.5.. Dat helpt!
- 5.6. TOS(ti)-monument

De leerling kan onderscheid maken tussen problemen met uitspraak, zinsbouw, verhaalopbouw, woordenschat, woordvinding, gespreksvoering en het begrijpen van taal.

De leerling weet dat er ook jongeren en volwassenen zijn met TOS en dat er bijeenkomsten zijn voor kinderen en jongeren met TOS.

De leerling weet waar hij/zij informatie kan vinden over TOS (filmpjes, boeken, lotgenotenbijeenkomsten).

1. Ik & JIJ	LEERDOEL
1.1. Ik ben mezelf	De leerling benoemt dat een meningsverschil niet tot ruzie hoeft te leiden.
1.2. Ik houd (niet) van	De leerling weet wat de begrippen seksuele oriëntatie, seksuele diversiteit, homo, lesbisch, inhouden. De leerling weet dat iedereen, ongeacht seksuele oriëntatie, in Nederland dezelfde rechten heeft.
1.3. Ik kan (nog niet) en ik wil (niet)	De leerling kan benoemen wat iemand voor haar of hem 'anders' maakt en is zich ervan bewust dat je zelf kunt kiezen hoe je met die 'andersheid' om wilt gaan..
1.4. Mijn gezin en familie	De leerling is zich ervan bewust dat er heel veel verschillende gezinssituaties zijn en dat je als kind niet kunt kiezen hoe jouw gezin is samengesteld.
1.5. Mijn vrienden	De leerling kan de vragen stellen die hij/zij heeft rondom vriendschap en relaties.
1.6. Verliefd!	De leerling kan met bekenden openlijk praten over lichamelijke, intimiteit en seksualiteit.
2. MIJN GEVOELENS	LEERDOEL
2.1. Mijn gevoelens	De leerling weet wat er gebeurt als hij/zij verdrietig is en hoe hij/zij ermee kan omgaan.
2.2. Jouw gevoelens	De leerling weet wat pesten is en (h)erkent de (onveilige) gevoelens die voortkomen uit (digitaal) pesten.
2.3. Waarom voel ik me zo?	De leerling weet dat hij/zij de eigen gedachten, gevoelens en daden kan aansturen met innerlijke taal.
2.4. Een beetje heel erg	De leerling weet wat gender betekent en kan aangeven waarin hij/zij zich een beetje of heel erg meisje of jongen voelt.
2.5. Per ongeluk en expres	De leerling weet wat zelfvertrouwen is en kan benoemen wat maakt dat hij/zij op zichzelf vertrouwt.
2.6. Mijn gevoelens de baas	De leerling kan helpende gedachten en niet-helpende gedachten van elkaar onderscheiden en voor verschillende situaties in beeld brengen welke gedachten haar/hem sturen.
3. MIJN LIJF	LEERDOEL
3.1. Mijn lijf van buiten	De leerling herkent stereotype beelden over vrouwen en mannen en kan eigen vooroordelen en die van anderen corrigeren.
3.2. Mijn lijf van binnen	De leerling is zich ervan bewust dat er speciale plekje zijn op het eigen lichaam om zichzelf op een prettige manier aan te raken. De leerling weet hoe hij/zij zichzelf kan bevredigen en dat dit een prettig gevoel kan geven. De leerling weet dat masturbatie in het openbaar niet wenselijk is en dat je jezelf geen pijn moet doen.
3.3. Kriebels in je buik	De leerling kan verschillende betekenissen geven aan seksualiteit. De leerling is zich ervan bewust dat iedereen seksuele gevoelens heeft en dat je daarvoor niet hoeft te schamen.

- 3.4. Ik groei De leerling heeft inzicht in de veranderende relaties tussen meisjes en jongens in de puberteit en kan met klasgenoten van gedachten wisselen over wat haar/hem zelf bezighoudt op dit gebied.
- 3.5. Mijn blootje De leerling weet met wie hij/zij kan praten als hij/zij seksueel getinte foto's of filmpjes op internet tegenkomt.
- 3.6. Mijn grenzen De leerling kan stem, gezichtsuitdrukking en lichaamshouding inzetten om haar/zijn grens aan te geven.
- 3.7. Voortplanting De leerling weet hoe de bevruchting verloopt, hoe je zwanger kunt raken.
- 3.8. Veilig vrijen De leerling weet wat veilig vrijen is, en welke voorbehoedsmiddelen er zijn en wat een soa is.

4. MIJN WERELD

LEERDOEL

- 4.1. Mijn huis en thuis De leerling kan benoemen wat een huis voor haar/hem tot een thuis maakt en stelt vragen of reageert met belangstelling op wat anderen over hun thuis vertellen.
- 4.2. Mijn buurt De leerling kan benoemen welke mensen, activiteiten en/of voorzieningen hij/zij graag in de buurt zou willen hebben (of die hij/zij mist in de buurt).
- 4.3. In jouw schoenen De leerling weet wat armoede is en dat je je daar niet voor hoeft te schamen.
- 4.4. Mijn leven online De leerling onderhoudt via sociale netwerken contact met anderen en reageert op gepaste wijze op de activiteiten van anderen.
- 4.5. Mijn vrije tijd De leerling kan vertellen over haar/zijn tijd in het busje heen en terug naar haar/zijn speciale school.
- 4.6. Hetzelfde anders De leerling benoemt wat er verandert als zij/hij naar een (reguliere) school voor voortgezet onderwijs gaat.

5. MIJN TAAL & TOS

LEERDOEL

- 5.1. Zenden en ontvangen De leerling kan uitleggen dat een communicatieprobleem altijd een gezamenlijk probleem is van zender en ontvanger.
- 5.2. Taal en ik De leerling kan een groepspresentatie geven over TOS met behulp van een ervaringsverhaal van iemand anders met TOS.
- 5.3. Overall taal De leerling weet hoe hij/zij innerlijke taal kan gebruiken om zichzelf te sturen (emoties, gedrag) en om zich een voorstelling te maken van wat er in haar/hemzelf en anderen omgaat.
- 5.4. Heb jij dat ook? De leerling kan met behulp van de *Mijn-TOS-kaartjes* vertellen over haar/zijn problemen met het uiten en/of begrijpen van taal.
- 5.5.. Dat helpt! De leerling weet dat er ook jongeren en volwassenen zijn met TOS en dat er bijeenkomsten zijn voor kinderen en jongeren met TOS.

5.6. TOS(ti)-monument

De leerling sluit PeTOS positief af met een stop-motion filmpje over het omgaan met TOS gemaakt met het materiaal uit het eigen PeTOS-portfolio.

